

SOSYO-DEMOGRAFİK VE SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA ERKEN EVLİLİKLER: ÇOCUK GELİNLER VE ÇOCUK DAMATLAR*

*Dilber YILDIZ, Tuğca POYRAZ***

Öz: Bu araştırmada Ankara, Adana ve Mersin illerinde yaşayan, erken yaşta evlenen kadınların ve erkeklerin erken evliliği gerçekleştirmelerinin sosyo-demografik ve sosyo-kültürel nedenleri ile evlilik süreçlerini kendi anlatımlarından yola çıkarak nasıl anlamlandırdıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Evlilik nedenleri; bireylerin evlenme yaşları, şimdiki yaşları, eğitim düzeyleri, aylık ortalama gelirleri, doğum yerleri gibi demografik özellikler ile erken yaşta evlenmelerine neden olan kültürel özellikleri kapsamaktadır. Türkiye’de erken evliliklerle ilgili literatür taraması yapıldığında araştırmaların genellikle çocuk gelinlerle sınırlı kaldığı görülmektedir. Oysa ki evliliğin temelinin karı-koca olmak üzere iki sacayağı üzerine kurulu olması nedeniyle erken evliliğin bütüncül bir anlayışla incelenmesi gerekmektedir; çocuk gelinlerin yanı sıra çocuk damatların da anlatılarına ihtiyaç duyulmakta ve yaptığımız çalışmanın önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra hem anne-babalar hem de çocuklara ilişkin erken evliliklerle ilgili bilgilere ulaşılarak erken evlilik olgusu, nesiller arası bir süreç içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma, yorumlayıcı nitel yöntemle ele alınmıştır. Yorumcu/inşacı nitel yöntem kapsamındaki derinlemesine görüşme tekniğinin yanı sıra katılımlı gözlem tekniğinden de yararlanan çalışmada on ikisi erkek ve on ikisi kadın olmak üzere toplam yirmi dört kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin demografik özellikleri ve yaşadıkları toplumsal yapının sosyo-kültürel özellikleri, erken yaşta evlenme nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Çocuk gelinlerle/damatlarla yapılan görüşmelerde sosyo-demografik nedenlerin yanı sıra erken yaşta evlenme nedenleri olarak huzur, tanıdıklık/akrabalık, aşk, namus ve sorumluluk olmak üzere beş temaya ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Erken evlilik, çocuk gelin, çocuk damat, toplumsal cinsiyet, kültür.

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 22.06.2019 - 19.02.2020

Bu makale “Sosyo-Kültürel Faktörler Bağlamında Erken Evlilikler” isimli Yüksek Lisans tezinden çıkarılmıştır.

** Bilim Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye. dilber yıldiz@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3809-2759.

Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye. tpoyraz@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3717-4728.

Early Marriages in a Socio-Demographic and Socio-Cultural Context: Child Brides and Grooms

Abstract: This study utilizing the personal narratives of the matrimony of male and female youth living in the provinces of Ankara, Adana and Mersin aims to determine the socio-demographic and socio-cultural reasons behind early marriages and their perception by the underaged brides and grooms. A cursory survey of current literature on early marriages in Turkey points out that research is limited to child brides. However, since marriage is based on two pillars, the husband and the wife, early marriage needs to be examined with a holistic understanding. As narratives of child grooms are as necessary as those of child brides, the importance of such study is evident. Moreover, since the work utilized also information about the parents of the bride and groom, early marriage practices were evaluated as an intergenerational process. The research is conducted based on the interpretive qualitative method. This study utilized the in-depth interview technique of the interpretive/constructive qualitative method as well as the participatory observation technique. In-depth interviews were made with twenty-four people, twelve men and twelve women. The demographic characteristics of individuals and their social-cultural characteristics are some of the reasons of early marriages. In the interviews with child brides/grooms, apart from the socio-demographic reasons, five reasons lie behind early marriages; comfort, familiarity/ kinship, love, honor and responsibility.

Keywords: Early marriage, child bride, child groom, gender, culture.

Giriş

Bireylerin toplumsal güçlerin etkisiyle gündelik yaşamı nasıl inşa ettiklerini anlamak, sosyolojik açıdan önemlidir. Bu nedenle gündelik yaşam içerisinde önemli bir yere sahip olan evlilik, sosyolojinin ele alması gereken başlıca olgulardandır. Evlilik sadece soyun devamlılığı, temel cinsel ve ekonomik ihtiyaçların giderilmesi gibi işlevleriyle kadın-erkek arasındaki ilişkinin toplum tarafından onaylandığı bir kurum olmaktan ibaret değildir. Bunun yanı sıra evlilik, toplum ve kültür tarafından şekillendirilen, toplumsal cinsiyet normlarının, sosyo-kültürel değerlerin benimsendiği ve bu değerlerin nesilden nesile aktarımının gerçekleştirildiği bir kurumdur.

Çalışmada Türk Medeni Kanunu'na ve uluslararası belgelere göre 18 yaşın altında gerçekleştirilen “erken evlilikler” ya da “zorla evlilikler” olarak adlandırılan evlilikler ele alınmaktadır. Medeni Kanun'da evlenme yaşı 18 olarak belirlenmekte ve 18 yaşın altındaki bireyler, çocuk olarak kabul edilmekte (Aydemir, 2011; Aral ve Gürsoy, 2001, s. 2) ise de erken evliliklerin önüne geçilememektedir. Erken evlilikler genellikle dinî ve geleneksel ritüellerle gerçekleştirildiğinden bu evlilikler kayıt altına alınamamakta; bu yüzden de erken evliliklerle ilgili güvenilir istatistikler elde edilememektedir. Var olan veriler üzerinden değerlendirildiğinde; 29 ülkede evlenme yaşı 18 yaşından küçükken, 146 ülkede 18'inden küçük kız çocukları ebeveyn izniyle

evlenebilmektedir. 52 ülkede ise resmî izinle kız çocuklarının evlenme yaşı, 15 yaşın altında olabilmektedir. Erkek çocuklar için evlilik yaşı, 180 ülkede 18 yaş ya da daha büyükken, 8 ülkede 18 yaşından küçük erkek çocukları izin gerekmeden evlenebilmektedir. 105 ülkede 18 yaşından küçük erkek çocukları izin ile evlenebilmektedirler. 23 ülkede ise 15 yaş altında olan erkek çocukların evliliği resmî izinle gerçekleşebilmektedir (World Population Prospects: Main Results, 2011). Bazı ülkelerdeki erken evlilik oranlarına bakıldığında ise Gürcistan'da nüfusun %17'sinin, Türkiye'de %14'ünün, Ukrayna'da, Fransa'da ve İngiltere'de ise nüfusun en az %10'unun 18 yaşından önce evlendiği görülmektedir (Myers ve Harvey, 2011).

TÜİK'in 2018'deki Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre bireylerin ilk evlenme yaşları incelendiğinde ilk evliliklerin %37,5'inin 20-24 yaş aralığında yapıldığı, bunu %21,2 ile 25-29 yaş aralığının izlediği ve evliliklerin %17,9'unun 18 yaşından önce gerçekleştiği görülmektedir. İlk evlilik yaşı cinsiyete göre incelendiğinde kadınların ve erkeklerin ilk evliliklerini en fazla 20-24 yaş aralığında yaptığı ve bu oranın kadınlarda %34,3, erkeklerde ise %41,3 olduğu görülmektedir. Evliliğini 18 yaşından önce yapan kadınların oranı, %28,2 iken erkeklerin oranı ise %5,6'dır¹.

Beraberinde psikolojik, sosyolojik, biyolojik, hukuksal ve ekonomik birçok soruna neden olan erken evlilikler, günümüzde hâlen varlığını sürdürmektedir. Türkiye'de erken evliliklerle ilgili literatür taraması yapıldığında araştırmaların genellikle çocuk gelinlerle sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Oysa ki erken evlilik olgusunun bütüncül bir anlayışla incelenmesi için çocuk gelinlerin yanı sıra çocuk damatların da anlatılarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Hem çocuk gelinleri hem de çocuk damatları kapsayan bu çalışmada erken evlilik, yorumlayıcı bir yaklaşım içinde ele alınmıştır. Erken evliliği ortaya çıkaran ve devamlılığını sağlayan etkenlerin çocuk gelinler ve damatlar tarafından anlamlandırılmasında toplumsal değerlerin etkili olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle çalışmada erken evliliği ortaya çıkaran sosyo-demografik ve sosyo-kültürel öğelerin neler olduğunu ve nasıl aktarıldığını anlamak amaçlanmaktadır. Erken evlilik olgusu; Ankara, Adana ve Mersin olmak üzere üç farklı şehirden kadın ve erkek toplamda 24 katılımcı üzerinden analiz edilmiştir.

Erken evliliği deneyimleyen çocuk gelinlerin/damatların mağduriyeti söz konusudur. Bireysel özgürlüğün, kişisel gelişim şansının ve eğitim hakkının kısıtlanmasının yanı sıra çocuk gelinlerin/damatların elinden çocuk olma haklarıyla beraber gelecekleri de alınmaktadır. Aynı zamanda bu evliliklerde kaçınılmaz olarak değişimleri de yaşanmaktadır. Nitekim erken evlenen bireyler, çocukluk evresini tamamlamadan yetişkin olma sorumluluğu ile karşı

¹ <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=21869>

karşıya kalmaktadırlar. Bu rol değişimleri, erken evliliklerde çocuk gelinler için ev işleri yapmak ve anne olmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çocuk damatlar ise evini geçindirmesi gereken bir aile reisi ve baba olmakla sorumlu tutulmaktadır. Çocuk gelinler/damatlar yüklenen bu rollerle birlikte eğitimden mahrum kalmakta; bunun yanı sıra tamamlanamayan eğitimleri dolayısıyla da vasıflı işlerde çalışmamaktadırlar. Bu durum, kişilerin yaşam kalitelerini etkilemektedir.

Bu araştırmada çocuk gelinlerin/damatların anlatılarından yola çıkarak erken evliliği var eden sosyo-demografik ve kültürel nedenlerin neler olduğu, evliliğin çocuk gelinler/damatlar tarafından nasıl deneyimlendiği, geleneksel uygulamaların ve kültürün bu evliliklerdeki rolü, kuşaklararası aktarımın nasıl gerçekleştirildiği, evliliğe kimin/kimlerin karar verdiği gibi konular ile ilgili bulgular ortaya konmak istenmiştir.

1. Evlilik ve Erken Evlilik

Evlilik, toplumların tarih boyunca uyguladığı ve devam ettirdiği sosyal pratiklerdendir. Evlendirme Yönetmeliği'ne göre hukuki olarak evlilik, "Bir kadının ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesi" (Evlendirme Yönetmeliği, 1985) olarak tanımlanmaktadır. Evlilik, baba-anne rollerinin ve kimliklerinin toplum tarafından onaylandığı ve aile kurumunun ilk adımının atıldığı kurumdur. Sadece bireyler arası değil, aileler arası bir sözleşme olarak da görülmektedir. Turner vd. (2013, s. 101), evliliğin yeniden üretimin sağlanması, cinselliğin kontrolü ve çocuk yetiştirilmesi için güvenilir bir ortam sağlanması gibi gerekliliklerden kaynaklandığına değinmektedir. Evlilik, yaşanan toplumdaki aile mekanizmasının devamı için gereklidir. Bu nedenle evlenen/evlendirilen bireylerin aile ile ilgili istenilen sosyo-kültürel değerleri benimsemeleri de sağlanmalıdır.

Erken evlilik ise 18 yaşın altındaki bireyler arasında kendi istekleri veya aile zoruyla gerçekleştirilen evliliklerdir. Evlilik, ulusal ve uluslararası mevzuatta gerçekleştirilme şekli belirlenmiş bir kurumdur. Evlenme yaşının 18 yaş olarak belirlenmesine rağmen hâkim kararı ya da aile izniyle belirlenen yaşın altındaki birey ya da bireylerin evliliğinin de önu açılmıştır. Çakmak (2009) erken evliliği deneyimleyen kız çocuklarının 'çocuk gelin', erkek çocuklarının ise 'çocuk damat' olarak tanımlandığını ve erken evliliklerin resmî anlamda değil, sosyolojik anlamda evlilikler olduğunu belirtmektedir. Boran vd. (2013, s. 58) tarafından çocuk evlilikleri diğer adıyla erken evlilikler, 18 yaşın altındaki çocukların fizyolojik ve psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan yaptıkları evlilikler olarak tanımlanmaktadır. Gül ve Dinçer (2009, s. 82), 9-11 yaşlarından 20'li yaşlarına kadar bireylerin psikolojik olarak "ergen" kabul edildiğini ifade etmektedirler.

Bu dönemde bireyin hızlı fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal değişimler yaşaması, aşırı strese ve kaygıya neden olmaktadır.

Kendilerini koruyamayacak yaşta evlendirilen çocuklar, aile içi şiddete açık hâle gelmektedir. Aile içi şiddet yaşanmasa dahi fiziksel anlamda çocuk gelinler/damatlar için evlilik, başlı başına yıpratıcı bir süreç olmaktadır. Geleneksel ev içi rollerine hazır olmadıkları bir yaşta henüz kendileri çocukken eş, çocuk, aile, ev gibi sorumlulukların altına giren bireyler, fiziksel ve ruhsal çöküntü yaşamaktadırlar. Aydemir (2011, ss. 29-30), eğitimleri yarıda kesilmiş ve cahil bırakılmış bu çocuklar tarafından gelecek için bilinçli ve iyi eğitim görmüş evlatlar yetiştirmelerinin beklenilemeyeceğini belirtmektedir. Erken evlilik; psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik gelişimlerini tamamlamayan çocukların hızlandırılmış büyümesidir. Bu evliliklerle bireyin toplumsal beklentilere daha çok uyum sağlaması istenmektedir. Bu beklentiler; kadınlık, erkeklik rolleri ve temsilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda erken evlilik, temsil edilmesi beklenen toplumsal cinsiyet kalıplarının öğretileceği yerdir.

Evliliğin toplumda kadına ve erkeğe rol, statü kazanımı sağlaması, erken evliliğin gerçekleştirilme nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik, kadına ev işleri, çocuk bakımı gibi görevleri; erkeğe de hâkim olma, yer edinme, ev geçindirme gibi görevleri kabullendirmektedir. Bu nedenle kadın ve erkek kimliklerinin başarılı bir şekilde temsilleri için grup içerisinde başarılı rol edinimlerine sahip olmaları gerekmektedir. Aydemir (2011, s. 23), bu rol ediniminin ve çocukluktan karı-kocalığa sonrasında da anne-babalığa geçişin çocuk gelinlerin/damatların gelişimsel, eğitimsel ve sosyal nitelikli çeşitli fırsatlardan mahrum kalmasının yanı sıra cinsel istismara, şiddete ve yoksulluğa açık hale gelmesine de neden olduğunu söylemektedir. Eğitim seviyesi düşük olan ve bilgiye erişim imkânı bulunmayan bu bireyler, yapılan evliliklerin çocuklara vereceği zararlardan habersizdirler (Aydemir, 2011, s. 8).

Erken evliliklerin diğer bir nedeni de ataerkil geleneksel toplum yapısıyla ilişkilidir. Ataerkil yapı, kadın üzerinde sistemli ve kurumsallaşmış bir otorite sağlamakta; gelenek, görenek, töre, kültür ve toplumsal değerlerin değişmesiyle de sürekli bir şekilde yenilenmektedir. Bu yapı hem istenilen kadınlık ve erkekliliği var etmekte hem de bu kadınları ve erkekleri yapının korunması için kurban etmektedir. Ataerkil yapıda evlilik, önemli bir kurumdur. Evlilik içinde birey, ebeveynlerinden öğrendiği egemen yapının değerlerini yeniden var etmekte ve gelecek nesillere aktarmakta böylece egemen yapının devam etmesine katkı sağlamaktadır. Bingöl (2014, s. 109) de toplumsal cinsiyetin var edildiği ve farklı uygulamalarının olmasını sağlayan kaynakları, aile ve ataerkil gelenekler olarak belirtmektedir. Burcu vd. (2015, s. 67)'nin de vurguladığı gibi erken evlilik, birçok toplumda kültürel olarak üretilmekte ve sürdürülmektedir.

Bu bağlamda erken evliliğin geleneksel ataerkil toplumlarda gerçekleşmesinin en önemli nedenlerinden biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu toplumlarda çocukların erken evliliğe zorlanması ya da kaçış yolu olarak bu evlilikleri seçmesi de eğitim seviyesinin düşük olmasıyla ilişkilidir. Özellikle kadınlar, evlilikle ilgili toplumsal beklentileri karşılamak için kendilerini evlenmeye mecbur hissetmektedirler. Eğitimsizlik, ekonomik koşullar, başlık ve akrabalık gibi sosyal ve ekonomik kökenli oluşumlar da erken evliliğin nedenleri arasındadır.

Erken evliliğin Türkiye’de normal olarak algılanmasındaki en büyük nedenlerden birisi de din olgusudur. Dinî kimlik, gündelik hayattaki toplumsal ilişkileri düzenleme açısından önemlidir. Erken evlilikler, genellikle herhangi bir evlilik töreni yapılmaksızın resmiyetin olmadığı ve yasal anlamda bağlayıcı hakları beraberinde getirmeyen dinî evlilikler şeklinde gerçekleştirilmektedir. Cuff vd. (2015, s. 99)’inin de belirttikleri gibi toplumda bireyler, doğru olduğuna inandıklarından dolayı bazı kurallara uyma konusunda isteklidirler. İslam dininde evliliğin kimlerle yapılamayacağı ve nasıl gerçekleştirileceği belirtilmiştir. İslamiyet’te iç evliliğe izin verilmektedir. Bunun en önemli nedeni ise İslam birliğini korumaktır. Birinci dereceden akraba olan bireylerle dini nikâh yapılamazken, Müslüman olmayan biriyle de nikâh kısılanması söz konusu olmamaktadır (Altuntaş ve Şahin, 2011, ss. 86-88). Bu kurallara rağmen pratikte bazı ihlallerin var olduğu da bilinmektedir.

2. Yöntem

Yorumcu/inşacı nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmada, erken evlilik olgusu aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiştir:

1. Erken evliliğin sosyo-demografik ve sosyo-kültürel nedenleri nelerdir?
2. Çocuk gelinlerin ve çocuk damatların gözünden bu evliliğin nedenleri nelerdir?
3. Erken evliliklerde karar verme süreci nasıl gerçekleşmektedir? Evliliğe karar veren kim ya da kimlerdir?
4. Erken evliliğin kuşaklararası aktarımı nasıl gerçekleşmektedir?
5. Erken evliliğin kadınlar ve erkekler açısından deneyimlenmesinde farklılık var mıdır? Varsa bu farklılıklar nelerdir?

2.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmada çocuk gelinlerin/damatların erken evlilik deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını kendi ifadeleri ile anlayabilmek amacıyla yorumcu/inşacı yaklaşımdan yola çıkılarak nitel yöntemin veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşme ve katılımlı gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Nitel

yöntemin tercih edilmesinde erken evliliğin mahrem bir konu olması, yasa dışı bir şekilde gerçekleştirilmesinden ötürü yasal korkular barındırması, toplumsal değerleri anlamak için araştırmacıya veri zenginliği ve bütüncül anlama imkânı sunması gibi nedenler etkili olmuştur. Kümbetoğlu (2008, s. 47), nitel araştırmanın insana ve insanın parçası olduğu toplumu anlamlandırma sürecine olan etkisine ilişkin ayrıntılı ve derinlemesine bilgi sağladığına vurgu yapmaktadır.

Özdemir (2011, s. 328) ise derinlemesine görüşmenin araştırma konusuna uygun olarak bireylerle belirli bir amaç doğrultusunda yapıldığını belirtmektedir. Görüşmeler, çocuk gelinlere/damatlara erken evlilik deneyimleriyle ilgili sorular yöneltilerek gerçekleştirilmiş; evlilik nedenlerine ilişkin bilgilere katılımcıların gözünden ve onların anlatılarıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme formunda öncelikle sosyo-demografik verilere ulaşmayı hedefleyen standart sorulara (cinsiyet, evlilik yaşı, yaş, meslek, eğitim durumu, gelir düzeyi vb.) yer verilmiştir. Görüşme formu için literatür taraması yapılarak evlilik süreci ve sonrasında ilgili verilere ulaşmayı hedefleyen sorular belirlenmiştir. Gözlemler elde edilen bilgiler, görüşmelerden elde edilen verilerle harmanlanarak yorumlanmıştır.

a. Veri Toplama Süreci

Bu çalışma; Ankara'da, Adana'da ve Mersin'de yaşayan on sekiz yaşından küçük evlenmiş/evlendirilmiş bireylerle gerçekleştirilmiştir. Ankara'da 5 kadın, Adana'da 5 kadın ve 9 erkek ve Mersin'de 3 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplamda 24 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Adana'nın ve Mersin'in seçilme nedeni, hem bu şehirlerin kozmopolit nitelik taşımaları hem de araştırmacının daha önce bu şehirlerde yaşaması nedeniyle katılımcılarla daha kolay iletişim kurulacağına düşünülmesidir. Ankara ise araştırmacının yaşadığı şehir olması nedeniyle zaman darlığı ve ekonomik kısıtlamadan dolayı eksik kalan katılımcıları tamamlamak amacıyla araştırmaya sonradan eklenmiştir.

Görüşmeler, Aralık 2016 ile Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu, yüz yüze ve bireysel olarak uygulanmıştır; her bir katılımcıyla farklı zamanlarda ve mekânlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların gündelik gerçekliklerine en yakın bilgiye ulaşmak amacıyla evlerinde yapılmak istenmişse de aile bireylerinin tepkisinden çekinen bazı katılımcıların isteğiyle evlerinin yakınındaki parklarda ya da komşu evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde araştırmanın konusu hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Katılımcılara isimlerinin açıklanmayacağına dair güvence verilmiş ve ses kaydı alınacağına bilgisi verilerek kendilerinden izin alınmıştır. Görüşmeler, 45 dakika ile 2,5 saat arası değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden elde edilen bulgular, katılımlı gözlem

notlarıyla birlikte değerlendirilerek görüşmelerden konuya ilişkin detaylı bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

b. Veri Değerlendirme Süreci

Nitel veri analizinde betimsel analiz, sistematik analiz ve yorumlayıcı yaklaşım olarak üç farklı yaklaşım bulunmaktadır (Özdemir, 2010). Betimsel analiz, görüşmede elde edilen verilerin özgün biçimine sadık kalınarak doğrudan alıntılara yer vererek betimsel veriler sunmaktadır. Sistematik analizde ise nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak, istenen betimsel analizin yanı sıra görüşmelerde yer alan bazı kavram ve temaları belirlemek ve bunların arasındaki ilişkiyi anlamak önemlidir. Sistematik analiz ile anlama ve kavramaya yönelik okuma sonrasında yorumlayıcı okuma yapılmalıdır. Bu okumalar sonrasında oluşturulan metinden çıkan anlamı yorumlamak, metnin içeriğini ve görüşme sürecinde öne çıkan söylemi ve bu söylemin sosyal gerçekliğin oluşmasındaki rolünü anlamayı mümkün kılmaktadır. Yorumlayıcı yaklaşım, betimsel ve sistematik analiz sonrasında araştırmacı tarafından elde edilen verilerin çözümlenmesinin ve sınıflandırılmasının sonucunda elde edilen bulguların yorumlanmasıdır (Kümbetoğlu, 2008, s. 154). Bu bağlamda bu çalışmada betimsel analiz ve sistematik analiz yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler kodlanarak, kategoriler ve temalar tespit edilmiştir. Kavramsal kodlama, kategorilendirme ve temalandırma arasında anlamlı ilişkiler kurulmuştur.

3. Araştırmanın Bulguları

Bu başlık altında öncelikle katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmayı sağlayan, görüşme formunda yer alan demografik soruların analizine yer verilerek erken evliliğin sosyo-demografik nedenlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Daha sonra katılımcıların anlatılarından yola çıkarak elde edilen temalar çerçevesinde erken evliliğin sosyo-kültürel nedenlerine ulaşılmıştır. Verilerden elde edilen temalar, konuyla ilgili literatür bağlamında analiz edilip araştırmacının gözlemleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Verilerin analizi kapsamında kodların, kategorilerin ve temaların belirlenmesinde Microsoft Excel programı aracılığıyla hazırlanan transkript yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların ifadelerine bakılarak temaların ne sıklıkta kullanıldıkları, çalışmada görüşme analizlerinden önce tablolar aracılığıyla gösterilmiştir.

3.1. Sosyo-Demografik Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların yaşı, evlenme yaşı, eğitim düzeyi, evlilik çeşitleri, evlilik süresi, doğum yeri ve çocuk sayısı gibi sosyo-demografik özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod	Evlenme Yaşı	Şimdiki Yaş	Öğrenim	Gelir	Doğum Yeri	Yaş Farkı	Çocuk sayısı
E1	16	30	Ortaokul	1700-2000	Mardin	1	3
E2	16	56	Okuma-yazma bilmiyor	Çocukları bakıyor	Hatay	0	10
E3	14	34	Okuma-yazma biliyor	1500	Adıyaman	0	5
E4	15	53	İlkokul	1000	Mardin	-1	11
E5	16	35	İlkokul terk	1000	Erzurum	-1	6
E6	16	80	Okuma-yazma bilmiyor	260 (Yaşlılık Maaşı)	Siirt	-1	11
E7	16	43	İlkokul terk	1500	Mardin	-1	3
E8	17	51	Okuma-yazma bilmiyor	2000	Diyarbakır	-4	4
E9	15	36	Lise	2000	Adana	-1	2
E10	16	62	Ortaokul	1750	Mersin	-4	5
E11	14	52	İlkokul	3000	Ankara	-3	6
E12	17	28	Ortaokul	1200	Sivas	4	3
K1	16	25	İlkokul terk	1500(Eş)	Mardin	1	1
K2	11	35	Okuma-yazma biliyor	1000(Eş)	Adıyaman	5	5
K3	15	76	Okuma-yazma bilmiyor	260 (Yaşlılık maaşı)	Mardin	30	4
K4	17	37	İlkokul	1500(Eş)	Hatay	5	4
K5	15	35	Okuma-yazma biliyor	1500(Eş)	Siirt	8	4
K6	17	22	İlkokul terk	1500(Eş)	Adana	11	2
K7	15	56	Okuma-yazma bilmiyor	Emekli Maaşı(Eş)	Siirt	40	12
K8	11	73	Okuma-yazma bilmiyor	260(Yaşlılık maaşı)	Diyarbakır	5	7
K9	15	51	Ortaokul	3000(Baba Maaşı)	Erzurum	9	3
K10	16	28	Lise	1500(Eş)	Adana	0	2
K11	13	56	Okuma-yazma bilmiyor	1500(Eş)	Adıyaman	5	4
K12	14	44	İlkokul	2000(Eş)	Sivas	9	2

Tablo 1, evlilik yaşı açısından incelendiğinde katılımcıların 11-17 yaş aralığında evlendikleri görülmektedir. Evlilik yaşını cinsiyet ile birlikte değerlendirdiğimizde kadınlar, erkeklerden daha erken yaşta evlenmektedir. Evlenme yaşı, kadınlarda en küçük 11 iken erkeklerde ise 14'tür. Katılımcıların araştırma sırasında buldukları yaş incelendiğinde ise yaş aralığının 22 ile 80 yaş arasında değiştiği görülmektedir. Erkeklerden ikisinin eşleri kendilerinden büyükken, iki kişi de eşleriyle yaşıttır. Eşi kendinden büyük olan erkeklerin eşleri ile yaş farkı, bir ve dördür. Diğer erkek katılımcılar, eşlerinden büyüktür. Kadın katılımcılara bakıldığında ise sadece bir kadının eşiyle yaşıt olduğu, diğer on bir katılımcının ise kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evli oldukları görülmektedir. Kadın katılımcıların eşleriyle yaş farkları 1 ila 40 yaş arasında değişmektedir. Bu bağlamda erkek katılımcıların eşleri, genellikle kendilerinden yaşça küçükken, kadınlarda bu durum tam tersidir. Buradan hareketle çocuk damatların çocuk gelinlerle evlendirildiği fakat çocuk gelinlerin ise genellikle kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlendirildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu veri, çocuk gelin sayısının çocuk damat sayısından fazla oluşunu açıklamaktadır.

Erken evliliklerde elli yaş üstü katılımcılarda çocuk sayısı daha yüksek görünmektedir. Elli yaş üstü olan 11 katılımcıda toplam çocuk sayısı 77 iken, elli yaş altı 13 katılımcının toplam çocuk sayısı 42'dir.

TÜİK'in 2018 verilerine göre kadınların en az bir eğitim kurumunu bitirme oranı %82,8 iken 25 yaş üstü okur-yazar olmayan kadın oranı %8,5'tir. Erkeklerde ise bu oran %1,6'dır². Katılımcıların eğitim düzeyleri, cinsiyet temelinde ayrıntılı olarak ele alındığında çalışmadan elde edilen verilerin TÜİK verilerini desteklediği görülmektedir. Katılımcılardan sadece bir kadının (K4) eğitim düzeyi eşininkinden yüksektir.

Tablo 1'e bakıldığında katılımcılardan yarısından fazlasının okuma-yazma bilmediği veya okuma-yazma bildiği hâlde herhangi bir eğitim kurumunu bitirmediği anlaşılmaktadır. Katılımcılara cinsiyet temel alınarak bakıldığında okuma-yazma bilmeyen kadın oranı, erkeklerden daha yüksektir. Sadece okuma-yazma bilen kadın oranı ise erkeklerden yüksektir. İlkokul ve ortaokul mezuniyeti kadınlarda daha düşük iken lise mezuniyeti ise her iki cinsiyette eşittir. Katılımcılardan hiçbiri üniversite eğitimi görmemiştir. Eğitimle ilgili elde edilen veriler, her iki cinsiyet açısından da eğitim düzeylerinin yüksek olmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olmasıyla ilgili anlatıları, bu konuda derinlemesine bilgi elde edilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda erkek çocuklar yakında bir okul olmadığından ya da ekonomik anlamda eve destek olmaları

² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>

istendiğinden okula gönderilmemiş ya da kendi istekleriyle okulu bırakmışlardır. Bu durum, evi geçindirme görevini üstlenmesi beklenen erkeklerin istihdama vasıfsız işçiler olarak katılımına yol açmaktadır. Katılımcılardan bazılarının okula devam etmeme nedenleriyle ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ortaokulu bitirene kadar evdeki maddi sorunlardan dolayı altı okul değiştirdim. Zaten okumaya da pek hevesim kalmamıştı. Okuldan ayrıldıktan sonra birçok iş yaptım. En son sanayide meslek edinip orada çalışmaya başladım.” (E1)

“Ne bilim okumak zor geliyordu, sanki boş bir şey. Çevremde okuma yazma bilen yok ki. Ödev yaptın mı yaptım. Okumayı doğru düzgün askerde öğrendim. Yani okumak nedir bilemedim. Cahillik, okumadım.” (E6)

Geleneksel ataerkil toplum yapısı içerisinde erkek çocuğun çalışıp aileye destek olması beklenmektedir. Bir erkek katılımcının aktarımı bunu doğrulamaktadır:

“İlkokul mezunuyum ama sonradan açık öğretimle liseyi bitirdim. Çalışmam, para kazanmam lazımdı. Erkeksin ya o yüzden.” (E9)

Adıgüzel (2013, s. 337) kız çocuklarının evlenip el olacağı düşüncesinin eğitimden geri kalmalarına sebep olduğunu belirtmektedir. Evlenip, ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenecek olan kadının eğitilmiş olması gerekli görülmemektedir. Bu nedenle evi geçindirmesi beklenen erkeğin okula gitmesine öncelik verilmektedir:

“Biz nasıl olsa evlenecektik. O zaman niye boşuna para harcasınlar.” (K1)

“Ben okula her gün giderdim ama erkek kardeşimi götürürdüm. Babamın soyunun devamı ben nasıl, onla bir olacak. Sırtımda okula getirir götürürdüm.” (K3)

“Abimleri okula gönderdiler ama kızları hiç göndermediler.” (K1)

Kız çocuklarının okula gitmemesinin bir diğer nedeni evde anneye yardımcı olmaları ve kardeşlerine bakmada anne rolünü üstlenmeleridir (Tunç, 2009, s. 241). Bunun yanı sıra bazı kadın katılımcılar ekonomik anlamda da aileye yardım ettiklerini ifade etmişlerdir:

“Köyden gelmiştik biz, şehir pahalı hepimiz çalışıyorduk. En küçük iki kız kardeşim okula gitti ama gidemedi ki. Kardeşlerimin boyu kocaman çünkü büyük yaşları. Herkes dalga geçince okulda, zorla ilkokul okudular o kadar. Ama bize oku diyen olmadı ki. Erkeğimiz de kızımız da okumadı.” (K2)

“Ben okumadım hiç. Zaten babam da öldüğünden, eşek gibi çalışırdım o kadar. Biz dokuz kardeşтик. Annem, ben, ablam, abim çalışıyorduk ancak, ben okula gitsem kim bakacak. Zaten çalışmasam da okula filan

gitmezdim. Ahmet'e değil, Mehmet'e verirlerdi. Öyle okumak filan yok yani bizde." (K7)

Geleneksel yapıdaki aileler, özellikle kız çocuklarını bir an önce evlendirmek gerektiğini düşünmektedirler (UNICEF, 2003). Bu düşünce de kız çocuklarının okula gönderilmemesinde etkili olmaktadır:

"Ne bilim liseye kadar okudum. Derslerim de iyiydi. Ama sonra kimse bana sormadı ki bir şey. Abimlerin yanına gittim baktım istediler verdiler. Sonra anladım, evlenince okula gidemiyorsun." (K10)

"Eğitim durumum maalesef ortaokul terk, çünkü 15 yaşında evlendiğim için ortaokuldan ayrılmak zorunda kaldım. Müdürüm abime rica etti. Çok zeki lütfen önünü açın dedi. Okuldan almayın ama okutmadılar. O benim en büyük ukdemdir zaten." (K9)

"Evlenecekse okumasın ev işi öğrensın ki demesınler ne biçim kadın bu" (K12)

"Eski dönem, böyle okumak filan hayal gibiydi o dönem. Kimse kızını okula göndermek için hele ki başka şehre okumaya filan göndermezdi. O yüzden 'İyisi mi evlendirelim!' dediler." (K12)

"Bir de okula gitsem ben, nasıl evi çekip çevirecem. Kim yapacak? Ana yok ki. Babam mı?(gülüyor) Tövbe haşa!" (K3)

Gürol ve Dilli (2007), kız çocuklarının okula gitmek için destek görmediklerini ve kınanma korkusu duyduklarını vurgulamaktadırlar. Katılımcıların ifadeleri bunu destekler niteliktedir:

"Bir de adımız çıkar. Filancanın kızı okuyor diye. Gözümüz açılırdı."(K1)

"Okula hiç gitmedim ama çocuklarım bana okuma yazma öğretti. Babam sağken okutmadı. Babam ölmüştü, amcalarım zaten başımızı belaya sokacaklar diye hepimizi erkenden evlendirdiler. Bir de okula mı gönderecektiler." (K11)

Erken evlilikler eğitim durumu ile bağlantılı olarak ele alındığında erkek, okumayı istemediğinde "Evlenip adam olsun." denilmektedir. Evlilik, geleneksel erkeklik rollerine beklenen adaptasyonun sağlanmasıdır.

"Arada bizim gibi kurbanlar oluyor işte. Aslında benim yüzümden oldu. Evlilik, adamı erkek yapar. Sorumluluk alırsın ya büyüsün, ama nasıl büyümek bu?" (E5)

"Ortaokul mezunuyum, eşim hiç okumadı. Zaten okumadığımdan geldi başıma hep. Yoldan çıkarım korkusuyla evlenen adam erkek olur, karısını evini yurdunu bilir, sapıtmazdı." (E10)

Eğitimle ilgili elde edilen veriler, çocuk gelinlerin ve damatların eğitimlerine devam edebilmeleri açısından sorun yaşadıklarını ortaya sermektedir. Eğitime devam etmeme nedenlerinin ise cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Bu

durum, Parsons'ın aile içinde kadınların oynadığı anlamlı rol ve erkeklerin oynadığı araçsal rol görüşüyle açıklanabilir. Buna göre kadınlar; müşfik, itaat edici, doyurucu, sevgi ihtiyaçlarını giderici ve duyguludurlar. Erkekler ise liderdirler, yaratıcı ve özgündürler, eve gelir getirmektedirler (Parsons&Bales, 1982, s. 106). Çalışmada da benzer şekilde çocuk gelinlerin evlenip 'el olacağı' düşüncesi, ev işleri ve çocuk bakımında anneye yardımcı olması gibi nedenlerle aileler, kız çocuklarının eğitimi olmasını gerekli görmemektedir. Çocuk damatların ise ekonomik anlamda eve destek olma ve evlendikten sonra da evi geçindirme rolleri, eğitimlerini yarıda bırakarak çalışmalarına neden olmaktadır.

Tablo 1'den elde edilen bir başka veri, katılımcıların ekonomik durumları ile ilgilidir. Katılımcıların aylık gelirlerine baktığımızda en yüksek aylık gelirin 3000 TL, en düşük aylık gelirin 260 TL (yaşlılık maaşı) olduğu dikkat çekmektedir. Bir katılımcının ise hiçbir aylık geliri bulunmamakta, ihtiyaçları çocukları tarafından karşılanmaktadır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)'nin Nisan 2018 "Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırma" verilerine göre dört kişilik bir aile için açlık sınırı 1.680,33 TL iken, yoksulluk sınırı 5.473,38 TL'dir. Bu durumda araştırmaya katılan 24 katılımcıdan 17'sinin açlık sınırı altında, 7'sinin ise yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Evlilik Biçimleri

Kod Adı	Medeni Durumu	Kaç Yıldır Evli Olunduğu	Evlilik Biçimleri
E1	Evli	14	Kaçarak
E2	Evli	40	Gönüllü
E3	Evli	20	Gönüllü
E4	Evli	38	Gönüllü
E5	Evli	20	Çok Eşlilik, Akraba
E6	Evli	65	Gönüllü
E7	Evli	27	Berdel, Görücü Usulü, Akraba
E8	Evli	34	Levirat
E9	Boşanmış	13	Görücü Usulü, Akraba
E10	Eşi ölmüş	46	Görücü Usulü, Akraba
E11	Evli	38	Görücü Usulü
E12	Evli	11	Görücü Usulü
K1	Evli	9	Berdel, Akraba
K2	Eşi ölmüş	24	Akraba
K3	Eşi ölmüş	30	Kaçarak

K4	Evli	20	Akraba
K5	Evli	20	Berdel, Akraba
K6	Evli	5	Akraba
K7	Bekâr	42	Akraba, Kumalık
K8	Evli	62	Akraba
K9	Boşanmış	21	Kaçarak
K10	Evli	3	Kaçarak
K11	Evli	40	Akraba
K12	Evli	30	Görücü Usulü

Katılımcıların anlatılarından sekiz çeşit evliliğe ulaşılmıştır. Bu evliliklerden bazıları iç içe geçmiş durumdadır ve bir evlilik içerisinde birden fazla evlilik çeşidine de rastlanılmıştır. Altı kadın, akraba evliliği yapmıştır ve bu kadınlardan biri aynı zamanda kuma olarak gitmiştir. Akraba evliliği, erkeklerde bir kişi tarafından yapılmıştır. Bu kişi aynı zamanda biri dinî, biri de resmi nikâhlı iki eşe sahip olduğundan çok eşlidir. Bunun yanı sıra gönüllü evlilik, beş erkekte görülürken hiçbir kadında görülmemiş; berdel evliliği (evlenecek iki erkeğin, evlilik çağındaki kız kardeşlerini birbirleriyle değiştirmeleri), iki kadın ve bir erkekte görülmüş; görücü usulü evlilik, bir kadında ve dört erkekte; iki kadında ve iki erkekte kaçarak evlilik, bir erkek katılımcıda da levirat evliliği (yenge ile evlilik) görülmüştür.

Katılımcılardan elde edilen bir diğer bulgu da kaç yıldır evli olduklarıdır. Evlilik süresi, 3 ile 65 yıl arasında değişmektedir. Katılımcılardan bir kadın, kuma olduğundan 12 çocuk doğurmuş olmasına rağmen medeni hâli bekâr olarak görülmektedir. Erkek katılımcılardan birinin eşi vefat etmiş; ikisi boşanmış; biri ise boşanamadığından imam nikâhı ile ikinci kez evlenmiştir. İki kadın katılımcının eşi ölmüştür.

3.2. Araştırma Problemleri Çerçevesinde Verilerin Analizi

Bu başlık altında araştırma sorularına uygun olarak katılımcıların anlatılarından yola çıkılarak erken evliliğin sosyo-kültürel nedenlerine ilişkin elde edilen temalara yer verilmiştir.

3.2.1. Erken Evlilikte Sosyal Çevre: Nesilden Nesile Erken Evlilik

Tablo 3. Cinsiyete Göre Ailede Erken Evlilik Olgusunun Görülme Sayısı

Ailede Erken Evlilik	
Cinsiyet	Evet
Kadın	11
Erkek	9

Tablo 3’den de anlaşıldığı gibi erken evlilik yapan çocuk gelinlerin/damatların ailesinde de erken evlilik, yaygın bir şekilde görülmektedir. Sosyal çevrenin en küçük birimi, evlilik ve ailedir. Durdu ve Yelboğa (2016, s. 801), erken evliliklerin gelenekselleşen aile kurma kalıpları ve cinsiyet kalıp yargılarından dolayı var edildiğine değinmektedirler. Katılımcılara “Erken evlilik ailenizde/çevrenizde yaygın mıdır?” sorusu sorulduğunda alınan cevaplar şu şekildedir:

“Var tabii! Annem babam. Komşularımız hep Kürt, onlarda çok var. Kardeşlerim de küçük yaşta evlendi. Çevremizde resmî nikâh pek sorun edilmediği için çoğunda da olmadığından sorun olmadı.” (K4)

“Eşim de aşağı yukarı benimle yaşitti. Ailemde erken evlilik vardı. Çok dindar bir ailem var. Abim, kardeşim, kız kardeşlerim hep erken evlendi.” (E9)

“Evet, annem-babam 15 yaşında evlendi. Kız kardeşim, 16 yaşında evlendi. Abilerim erken evlendi. Benden önceki abim, 16-17 yaşında evlendi, o da babamın zoruyla evlendi.” (E1)

“Yok. (En küçük kızı, 16 yaşında kaçarak evlenmiş ve en büyük oğlu da ama görmüyor.) Annem babam zaten küçük evlenmiş.” (K7)

“Annem 12, babam da 14 yaşında evlenmiş.” (E8)

“Yedi sülâlem, erken evlenmiş. Annem, babam, amcam, yengem, dayım... Köy yerinde gözü açılmasın diye herkes birbirine kızını vermiş.” (E9)

Burcu vd. (2015, s. 80) içinde buldukları kültür sisteminde 18 yaşından küçük kız çocuklarının evlenmelerine dair beklenti ve kabullerden dolayı bireylerin erken evliliği zorunlu gördüklerine değinmektedir. Bu durumun çocuk damatlar için de geçerli olduğu görülmektedir.

Kendi deneyimleri sonrasında çocuk gelinlerin/damatların bazen bu durumdan ders çıkararak çocuklarını erken evlendirmedikleri görülmektedir.

“Annem babam da erken evlendi. Çocuklarımız da hepsini de büyük verdik. Küçük evlendirmedik hiç.”(E2).

“Annem 14 yaşında evlenmiş, tabii ki o kuşak öyleymiş. Ben devam ettirdim. Babam da küçük evlenmiş. 17-18 yaşında babam, ağa çocuğu köyde. E tabii ki oğlu, tek erkek çocuğu dört kız kardeşinin üzerine. O nedenle de şanlı bir düğün yapmış. Babam küçük baba, annem de küçük anne olmuş. Ablam 14 yaş, abim 18 de evlendi. İki çocuğum evli. İkisi de 25 yaşlarında evlendi. Küçük kızım zaten 25 yaşında hâlâ bekâr.” (K9)

Katılımcıların ailelerinin erken evlenmesi ve evliliklerinde sorunlar yaşamaları, katılımcılar tarafından kendilerinin ödemesi gereken bir bedel olarak değerlendirilmektedir:

“Onlar da küçük evlenmiş. Biz çektik hâlâ da çekiyoruz. Siz daha bir şey görmediniz. Biz açlık da gördük, dayak da gördük. E siz gördünüz, biz niye görelim? E siz bizden daha mı iyisiniz? İdare edin.” (K1)

Erken evlilik, kültürel bir miras olarak karşımıza çıkmaktadır. Kara (2015), erken evliliklerin devam ettirilmesinde kültürel değerlere bağlılığın etkisine değinmektedir. Erken evliliği deneyimleyen aile büyükleri, anne-baba ya da akrabaların çocuk yaştaki evlilikleri sorun olarak görmemesi, bu evliliklerin kendini tekrarlamasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra erken evlilik, toplumsal yaşamda normalleştirildiğinden gelişimlerini tamamlamamış çocuk gelinler ya da damatlar, kendilerini küçük olarak görmemektedir.

“Ben bir gün dolanırken köyde âşık oldum. Ama nasıl! ‘Ay!’ dersin ‘Çok güzel.’ O zaman köyde öle konuşmak filan da yok. Gittim babama dedim: ‘Baba ben evleneceğim şunun kızıyla.’ Babam bana güldü, hiç takmadı. Birkaç geçti dedim: ‘Baba ben evleneceğim.’ Ama bu arada gidip her gün bakıyorum. Babama gene dedim gene güldü. Bu defa kalktım dedim: ‘Baba bak, ben evleneceğim o kızla. İstemezse kaçıracağım.’ Akıldan da diyorum ki babam beni kenara atmaz. E ben erkeğim ya hem de tek. Babam dedi ki: ‘Evleneceğin mi oğlum, sen nasıl evleneceğin! Hadi, sen evlendin de e o kız daha çocuktur.’ Ben de dedim: ‘Yok ne ben çocuğum, ne de o çocuk. Ben evleneceğim.’” (E4)

Başka bir katılımcıya ‘Evlendiğinizde çocuk muydunuz?’ sorusu yöneltildiğinde şu cevap alınmıştır:

“Yok, değildim ama büyük de değildim” (K10)

“Yani küçük değildim de o kadar ama evlenmek için daha büyük olmak lazım bence.” (K6)

“Bizden kimse küçük evlenmedi yani o zamana göre küçük değildik ki biz. Şimdiki gibi değildi o zaman, yetişkindik biz. İşi gücü yapıyorduk.” (K8)

Katılımcı ifadelerinden erken yaşta evlilik deneyimine sahip anne-babaların bu evlilikleri normal kabul ettiği anlaşılmaktadır. Erken yaş evliliklerini çevrelerinde gören çocuk gelinlerin ve damatların bazıları da kendilerini çocuk

olarak görmemekte; bunun sonucu olarak da bir nesil daha erken evliliği gerçekleştirmiş olmaktadır.

3.2.2. Katılımcıların Gözünden Erken Evlilik Nedenleri

Araştırmada görüşülen 24 katılımcının ifadelerinden elde edilen erken evliliğin nedenleriyle ilgili ulaşılan temalar, sıklıklarıyla birlikte aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Gözünden Erken Evlilik Nedenleri

Evlilik nedenleri	Kadın	Erkek
Aşk	0	5
Huzur	8	1
Namus	1	1
Sorumluluk	0	2
Tanıdırlık/Akrabalık	3	3
Toplam	12	12

Tablo 4’de görüldüğü gibi erken evliliğin yapılmasında huzur, en çok görülen evlenme nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla tanıdık/akraba olma, aşk, namus ve sorumluluk temaları izlemektedir.

Huzur: “Ne Umdum, Ne Buldum”

Erken evliliklerde önemli bir etken, huzur arayışıdır. Kaçarak ve gönüllü yapılan evliliklerde evliliğin katılımcılar için huzur anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların evlendikleri yaş itibarıyla evliliği tam olarak anlamlandıramadıkları da anlatılardan ulaşılan sonuçlardandır. Evliliğin huzur olduğunu düşünen katılımcının aktarımı şöyledir:

“Çünkü ben diyordum, herkes evlidir. Evlilik güzeldir. Evlilik, diyordum bak ne güzel! Hep yan yanaydılar. Ben bilmiyordum eve bakacan, evi geçindirecen.” (E4)

Duru ve Arslan (2014, s. 41), ailedeki sosyal ve duygusal destek eksikliğinin kaçarak evlenmelere yol açtığını belirtmektedirler. Kaçarak evlenmelerin diğer bir nedeni olarak ev içinde yaşanan şiddet, karşımıza çıkmaktadır:

“Evliliği çok severdim çok severim hala da. Düzenli hayat, ben düzenli hayatı çok seviyorum. Evlilik bana ailemden kaçıştı, ailem çok baskıcıydı, ama daha vahim bir yere gitmişim farkında olmadan. Hayatımı değiştirecekti, çok güzel bir evlilik yapacaktım. Mesela dayakçı bir babanın elinde yetiştim öyleydi...” (K9)

“Ben evdekilerle anlaşamıyordum. Dövüyorlardı, küfür vardı. Ben de dayanamadım, kaçtım.” (K10)

E1 ise eşinin desteğini şu şekilde aktarmaktadır.

“Beni baya bi kötü yoldan kurtardı yani. Yoksa bugün, şu köşe başlarında duranlardan biri olabilirdim. Bunu ben sağlamadım, bunu sağlayan eşim oldu. Mesela bana derdi: ‘Sigara içme!’, ‘Tamam’ derdim. Beni aradığımda ‘Neredesin?’ derdi, ‘Buradayım.’ derdim. ‘Ya! Senin bu saatte orada ne işin var?’ derdi. ‘Tamam’ derdim. Çoğu zamanımı da kendisi ile geçirdiğim için dışarıdakilere pek zaman ayıramıyordum. Evlenmeden önce kötü yollar, kötü arkadaşlar işte sağlıklı bir yol çizmeyordum” (E1)

Katılımcılar, huzurlu olmak için evlenmeyi çözüm olarak görseler de evlendikten sonra yaşadıkları hayatın beklentilerinden farklı olduğunu belirtmişlerdir:

“Kaçtığım adam benden çok büyüktü. Gördüm, dedim: ‘Vay!’ Ama artık adım çıktı. O adamla da evlendim. Babam zaten beni buldu ama geri istemedi. Kocam beni döverdi de söverdi de ama benim evimdi. Ben sanıyordum, kaçtığımda düzelecek. Ne kadar istemesem de isteklerine boyun eğmek zorundasın bir yerden sonra.” (K3)

Tanıdıklık/Akrabalık: “Kol Kırılır, Yen İçinde Kalır”

Erken evliliklerde tanıdık/akraba olma, evlilik nedenleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. Kültürel olarak üretilen erken evlilik, ‘el’, ‘yabancı’ ile evlenmenin önüne geçilmesini de sağlamaktadır. Erken evliliklerin sıklıkla rastlandığı geleneksel toplumlarda çocuklarının evleneceği kişinin tanıdık, akraba olması, aileler tarafından tercih edilmektedir. Bu tür evliliklerde akraba/tanıdık olan ailelerin arasındaki bağın güçlendirilmesi ve “Kol kırılır yen içinde kalır.” anlayışı hâkimdir.

“Akrabalar vardı arada babamın da annemin de çok sevdiği. Annem de olmasını çok istiyordu. Evlenme kararında benim adıma karar verdiler yoksa hiçbir destekleri olmadı. Yani şöyle amca arada olduğundan dolayı kol kırılır yen içinde kalır misali bir sorun olduğuna hiç dilenmedi.” (K4)

“Vallahi demedi. Her gün görücü geliyordu bana. Bazen on kişi de geliyordu ama annem beni kimseye vermedi, yeğenine verdi. Annem dedi: ‘Bu, yeğenimin payıdır.’ diye beni ona verdi.” (K8).

“Ailem uzaktaki bir akrabamızla beni evlendirdi. Evlilik kararımı ailem verdi. Anlaştılar. Biz de bir kere görüştük, düğün oldu. Bana ‘Evlenmek ister misin?’ demediler ama eşime de sormamışlar hiç.” (E5)

Levirat ve berdel evliliklerinde ise tanıdık/akraba olmak, evliliğin teminatı olarak görülmektedir. Aşağıda berdel evliliği gerçekleştiren katılımcıların ifadeleri bunu desteklemektedir:

“Vallahi biz berdel, beşik kertmesi gibi bir şeyiz ama ben de bilmiyorum. Eşimin erkek kardeşi ile benim kız kardeşim yıllar önce evlenmişler. Biz amca çocuklarıyız. Yani bizde akraba evliliği

çok var. Ama benim gönlüm vardı eşimde, onun yoktu ama gerçeği de istersen bana da sormadılar bile. Ben küçük evlendirildim. Çünkü ailelerin bağı güçlensin diye yapılan bir evlilik, çok güçlü değildi. Biz evlendirildik ki bağ güçlensin. Diğer evlilik için de bir teminat olduk.” (E7)

“Amcam yabancıya vermedi işte. Kendi içimizde oldu. Hem emanete sahip çıkmış oldu. Berdel olduk.” (K5)

“... Anlıcağın bizi oğlana vermiyorlar, anneyle babaya veriyorlar.” (K1)

“Abim vefat edince, eşi kaldı. Ailesi de: ‘Çoluk çocuk da yok. Kızımı geri verin!’ dedi. Annem çok hastalandı üzüntüden. Annem o kadar kötü ki öldü diyordu herkes yani. Ama aile durmuyor, illa ‘Vereceksiniz!’ diyor. Neyse annem yalvar yakar başladı bana ‘Evlene oğlum’ demeye. Dedim: ‘Ya anne! Yapma, etme. Ne yapacam ben, abimin emanetidir. Ben bir ömür bakayım.’ ‘Yok!’ dedi annem. ‘Sen he! demezen alacaklar, başkasının karısı olacak. Nasıl benim namusum, bu evden çıkar?!’ Durumu da kötüleşmeye başladı. Anneme dayanamadım dedim ki nasılsa iyileşir, o iyileşene kadar kandırırım. Ama nerde! O hafta hemen hocayı çağırdık, nikâh yaptık.” (E8)

Katılımcılardan bazıları ise ailelerinin tanıdık ya da akraba olmayan eşini istemediklerini belirtmişlerdir:

“Yani akrabamız olmadığı için böyle bir şeyi tepkili oldu. Yani her iki gelini de kendi akrabası, eşimi istemiyordu. Abim, halamın kızıyla evlendirildi. Benim küçüğüm de dayımın kızıyla evlendi.” (E1)

“Annem başta istemiyordu, diyordu ki akraba değil. Ablamın çocukları var.” (E3)

Akrabalık bağı olmayan evliliklerde tercih, yakın çevreden biri olarak belirlenmektedir. Bu durumlarda tanıdık, eş, dost, komşu çevresinden bireyler, evlilik için tercih edilmektedir. Bunun nedeni de kendi yaşam koşullarına, kültürlerine mümkün olduğunca uygun biriyle evliliğin gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Tanıdık/eş/dost evliliklerinde kültürel uyumun gözetildiği belirtilebilir:

“Biz dışarıdan almadık ama akraba da değildi. Sonuç olarak kültürümüze yakın bir aileydi.” (E11)

Aşk: Evlilik Kararında Duyguların Rolü

Aşk, özellikle ergenlik döneminde bireyin hayatında önemli kararlar almasını sağlayacak bir duygudur. Koç (2013, s. 235), ergenlerde duygu yoğunluğunda istikrarsızlık olduğuna, bu dönemde duygusal artışların olabileceğine değinmektedir:

“Duygularımdan kaynaklı olarak karar verdim. Seviyordum.” (K5)

“Âşık oldum, öyle evlenmek istedim onunla. Ben biliyordum evde bakılacak eşim olacak. Zorlanmadım da zaten çalışıyordum da.” (E3)

Çocuk gelinler ve damatlar, flörtün yasak, ayıp, günah olarak görülmesinden dolayı evlilik yolunu seçmektedir. Aşk evliliği yapan katılımcıların ifadeleri şu şekildedir.

“Ben eşimi tanıyordum. Aynı köydeyiz. Beraber oynardık sonra işte oynamadık hani köy yeri ya. Ayıptır, büyüdük diye. Ben erkeklerle o kadınlarla oynuyor. Bakışıyoruz. Ben geçince bana o da bakıyor yani eminim. Onun da bende gönlü var.” (E4)

“Güzel olmasa âşık olur muydum? Babasının evinde gördüm. Evlerine hep giderdim. İşimiz olmadığında bütün köyü gezerdik. Birbirimizle konuşmazdık, diyorlardı ki günahdır. ‘Nikâh olmadan günah’ diyorlardı. Ben dedim babama: ‘Bana iste, âşık oldum!’ Anneme de dedim, gittim annesine de dedim.” (E6)

Toplumsal onay ya da toplumdaki dışlanma, birey için önemlidir. Bundan dolayı yaşadığı toplumun onamadığı bir davranış yapmak istemeyen ve henüz sağlıklı kararlar veremeyecek yaşta bu bireyler, toplumsal onay için evlenmeyi tercih etmektedirler.

Namus: “Kadın Bela Olur, Erkek Adam Olur”

Namus kavramı, toplumda en çok yaptırıma sahip değerlerden birisidir. Katılımcı ifadeleri, namus kavramının toplumsal yaşamda karşımıza toplumsal cinsiyet beklentileri olarak çıktığını ortaya koymaktadır. Evlilik söz konusu olduğunda Giddens (2008, s. 130), erkeğe ve kadına atfedilen sosyal rollerin kadınlık ve erkeklik rolleri olduğunu ve bireylerin bu rollerle toplum içinde var olduklarını belirtmektedir.

“Babam biz küçükken öldü. Evin geçimi zordu, biz kalabalıktık. Dokuz kardeşlik. Annem, abimin eşi, çocukları. 12, 13 kişiye bakmak zordu. Evde ben de dâhil dört genç kadın vardı. Biri kapıya gelir, bela olur diye korkudan ve başlık parası için evlendirildik.” (K11)

“Ben kaçtım ama kaçtığımı bilmiyordum, köyde bir grup vardı. O grup bir araya geldi mi herkes bilirdi ki birini kaçırarak. Bana geldiler, dediler: ‘Bunu giy!’ 16 yaşında bile yoktum. Beni kaçıracaklardı ama kime kaçacaktım bilmiyordum ama bize gelmişlerdi bir kere. Yani adım çıkacaktı...” (K4)

‘Adı çıkacak’ korkusu sadece kaçarak evlenmelerde değil, aileler arası verilen sözün yerine getirilmediği durumlarda da bireyler için namus algısı oluşturmaktadır.

“Ayıp olduğunu kızın adının çıktığını, ona bunu yapma hakkım olmadığını söylediler. Tabii çocuksunuz.” (E9)

Bunun yanı sıra erken evlilik ile akrabalık bağlarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Berdel, levirat ve yakın akraba evliliği, aileler için ‘bir taşla iki kuş vurmak’ anlamını taşımaktadır. Hem namus ele kaptırılmamakta hem de bağlar güçlenmektedir. Levirat, sorarat, berdel gibi evlilik çeşitlerinde amaç, namusu korumak ve yabancı olarak gördükleri bir başkasına yakın akrabayı kaptırmamaktır. Bu evlilik çeşitlerinin diğer bir nedeni de çevre baskısı olarak karşımıza çıkan “Elalem ne der?!” ifadesidir.

“... Ben yetişkindim, genç bir kadınla aynı evde olmam doğru değildi. Bir de bizim burada bir adet var. Senin evindeki kadın; yengen, anan, karın gidip başkasına eş olamaz, senin evinden çıkmaz. Elalem der ki ‘Vıyy! Filan kesin gelini evlendi şununla.’ O zaman insanın namusu, beş paralık olur. Başımı yerden kaldıramam.” (E8)

Oakley (2015), toplumsal ilişkilere bağlı olmanın toplumsal cinsiyetleri var eden önemli bir etken olduğuna değinmektedir. Bu bağlamda berdel evliliği yapan kişilere yüklenen bir sorumluluk göstergesi, ayıp adı altındaki namus vurgusudur. Bireyin karara itirazı, onun bireysel temsilini olumsuz etkilemektedir. Berdel evliliği yapan E7’nin ifadesi şöyledir:

“Ben küçük evlendirildim. Çünkü ailelerin bağı güçlensin diye yapılan bir evlilik, bağ çok güçlü değildi. Biz evlendirildik ki bağ güçlensin. Diğer evlilik için de bir teminat olduk. Aslında kimsenin umurunda değildi bu âşık bu değil. Onlar anlaştı bitti, gitti.” (E7)

Katılımcıların aktarımlarında ortak olan nokta, sorumluluk duygusudur. Aileye ve sosyal çevreye karşı sorumluluğu var eden *ayıp*, *bela olmak* ve *erkek olmak* kavramları bu evliliğin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Ortner (1972)’in de belirttiği gibi bu sorumlulukların yerine getirilmesi, topluma ait olma ile de bağlantılıdır. Kadın ve erkek katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı gibi namus algısı; kadının bela olması, adının çıkması ve toplumsal algıya uygun kadın olması anlamını taşıırken, erkek için de adam olmanın en önemli göstergesi olan kadının namusuna sahip çıkması anlamını taşımaktadır.

Sorumluluk: “Kadının Başı Bağlansın, Erkek Yerini Bilsin”

Çakır (2013, s. 138), insanın olumlu ya da olumsuz birçok davranışını ve düşüncesini yaşadığı çevreden aldığına değinmektedir. Erken evlilik, çocukların başlarının bağlanarak sorumluluk altına girmeleri olarak görülmektedir:

“Arada bizim gibi kurbanlar oluyor işte. Aslında benim yüzümden. Evlilik, erkek yapar adamı. Sorumluluk alırsın ya büyüsün ama nasıl büyümek bu.” (E5)

“Baktım, bir gün evde benim nişanım konuşuluyor. Sanırım düzelirim diye düşündüler, aile sahibi olunca durulurum. Öyle sandılar ama durulmadım işte hiç.”(E9).

Erken evlilik, erkek çocuklarının sorumluluklarını yerine getirmesi, kız çocuklarının ise başı bağlanarak kontrol altında tutulması imkânı sağlamaktadır.

“Ama ben zaten deli dönemlerimdeyim. Eski insanlar erkek durulsun diye evlendiriyorlardı. Eskiden gözü açılmasın derlerdi kız için, erkek için de dışarıdan alır da aman sonra evden kopar korkusu vardı.” (E11)

Erken evlilik, kadınlarda daha çok namus vurgusu ile ortaya çıkarken erkeklerde karşımıza ‘Adam olur’, ‘toplumun istediği rolleri ve davranışları sergileyen biri olur’ şeklinde çıkmaktadır.

“Okula gitmeyince bizimkiler de evlendirme derdine düştü yoldan çıkarım korkusuyla. Evlenen adam erkek olur; karısını, evini yurdunu bilir, sapıtmazdı.” (E10)

Sorumluluk, çocuk gelinlerde ve damatlarda erken evlilik nedeni olarak saptanmıştır. Böylece kız çocukları, küçük yaşlardan itibaren ev işleri, çocuk bakımı gibi rolleri yerine getirecek şekilde erkek çocukları ise yerini yurdunu bilerek hareket edecek ve görevlerini yerine getirecek şekilde yetiştirilmektedir.

3.2.3. Evlilikte Karar Alınanlar: “‘Evlen!’ Dediler”

Türkiye’de geleneksel ataerkil yapı hâkim olduğundan çoğu durumda evlilik kararı, öncelikle aileler arasında alınmakta sonrasında evlenecek kişilerin fikri alınmakta ya da hiç alınmamaktadır. Araştırmada tercihli ve geleneksel evlilik biçimlerine rastlanmış, evlilik kararı genellikle çocuk gelinler/damatlar dışındaki insanlar tarafından alınmıştır. Geleneksel toplumlarda görülen tercihli ve geleneksel evlilik biçimlerinde evlendirilecek kişilerin birbirlerini seçme ve kabul etme seçeneğini tanımayan bir düzen vardır. Bu düzen içinde evlilik kararını anne-baba ya da diğer aile büyükleri almaktadır.

“Beni istemeye geldiler ama kim istiyor bilmiyordum bile. Sonra duydum ki babam beni vermiş.” (K2)

“Babam anneme öle deyince yani baya bir hükmü vardı, korkuyorduk. Annemin de fikrini alma imkânı yoktu. Bizim orada hiç kadına öyle bir imkân yok. Hele bizim ailede hiç yok. Beni de istemişler, yanımda mutfakta konuşular. Annem dedi: ‘Ne diyecez?’ Babam dedi ki: ‘Boş mu gönderecez! Buraya kadar gelmişler.’ (K1)

“Babamın köyde oturan akrabalarının kızımıyş. Onlar, benim ailemden daha da muhafazakâr zaten. Babamlar oturup konuşmuş, anlaşmışlar. Benim nişanım da yapılmış. Bana düşüncem ne soruldu ne bir şey. Zaten nişanımı görmedim, nişanlımı hiç görmedim. Babamlar gördü, beğendi, nişanladı. Ben dışardan baktım öylece.” (E9)

“Ben 17 yaşında evlendim. Kendi isteğimle olmasa da annem ve babamın isteğiyle... Eşim, babamın amca çocuğu. Ben eşimi evlenmeden önce sadece bize gelip giden bir akraba olarak tanıdım. Eşim beni görüp beğenmiş. Anne ve babasına beni istediğini söylemiş. Onlar da gelip annem babamla görüşmüşler. Bir gün annem, beni istediklerini söyledi. Ama ben onunla evlenmek istemediğimi söyledim. Ama yine onlar kendi bildiklerini okuyup beni eşime verdiler. Annemin de babamın da amcasıgil araya girdi. E zaten o kadar büyük birini de kıramazlardı.” (K4)

Çakır (2013, s. 148), eşini kaybeden kadınların geçimleri konusunda sorunlar yaşamaları sebebiyle çocuklarının erken evliliğine onay verdiklerini belirtmektedir. Buna ek olarak söylenebilir ki erken yaşta evlendirilmiş çocuk damatların sağlıklı bir kariyerleri olmadığından emeklilik gibi bir güvenceleri de olmamaktadır. Bundan dolayı vefat ya da çalışmama durumunda ailenin zor durumda kalması kaçınılmaz son olmaktadır. Bu nedenle geçim sıkıntısı çeken dul kadının çıkış olarak başvurduğu bir çözüm de annenin karar verdiği erken evliliklerdir.

“Sevgili anneciğim evlendirdi. Babam yoktu, öldü ben küçükken. Abim vardı, yaşı çok küçüktü. Annem ilk isteyene verdi. Bakamıyordu o da bize” (K7)

Geleneksel toplumlarda babanın yokluğunda ailenin başka bir erkeği devreye girerek karar almaktadır. Bu kişi, yetişkin bir ağabey ya da amca, dayı gibi bir aile büyüğü erkek olmaktadır. Katılımcı ifadelerine bakıldığında evlilik kararını en çok baba, ağabey ya da diğer aile büyüğü erkeklerin verdiği bilgisine ulaşılmıştır.

“Amcam dedi ki: ‘Başkasına vermeyin, bize verin.’ Babam cezaevindeydi. Amcam öle deyince de kimse de sesini çıkarmadı.” (K5)

“Abim verdi. Ev çok kalabalıktı. Babam da vefat edince... Ne yapalım? Abim, başa bela oluruz diye hepimizi evlendirdi. Zaten çok küçüktü. Askere bile gitmemişti. Amcalarımız kararı aldı, abim de uyguladı.” (K11)

Ailenin evlilik kararını vermesinde evlenilecek kişinin tanıdık ya da akraba olması, temel alınmaktadır. Tanıdık ya da akraba olmak, güçlü bağlar ve çocuklar için sağlıklı bir aile olarak görülmektedir. Ailenin evlilik onayı vermesi sonrasında kadına nazaran erkeğe daha çok fikir sorulduğu görülmektedir. Bu her ne kadar bir prosedür olsa da erkek çocuğa karşı yerine getirilmek zorunda hissedilmektedir. Bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aile içi yansımalarının en somut hâli olmaktadır. Erken evliliklerde bazı durumlarda usulen de olsa evlendirilmesi düşünülen kişiye fikri sorulmaktadır:

“Yani eşimi tanyordum önceden. Aynı köydeniz. Babam da çok severdi. Rahmetli. Eşim duldu ben evlendiğimde. 2 yıl evli kalmış uzaktan bir akrabayla. Adam pislğin teki. Çalışmıyor etmiyor. Eşim çalışıyor,

bakıyor. O da yetmiyor, bir de dövüyor. Tüm parasını alıyor kumara içkiye. Derkene eşim dayanamıyor, ailesiyle konuşuyor, boşanıyor. Ama köyde dul olmak zor. Dedim ya herkes bilirdi hâlini. Neyse bu boşanmış. Baba evinde bir gün babam geldi, dedi ki: ‘İsmail bak şimdi! Babasıgil söyledi. Onun kızı boşanmış ama ben isterim ki senle olsun. Ben ne biliyim ‘Olur’ dedim. Sonra istedik. Konuşma filan yok ama istedik.’ (E12)

“Komşumuzun kızını bizimkiler beğenmiş. Konuşmuşlar, anlaşmışlar sonra bana dediler ki: ‘Sen ne diyorsun?’ O zaman akıl edip diyemedim ki bana ne kalmış ki...” (E10)

“Komşumuz demiş: ‘Mersin’de güzel bir kız var.’ Bizimkiler dedi: ‘Gidip bakalım.’ Ben istemiyordum, deli çağlarım. Ama beni dinlemediler, gidip baktılar tabii. Bunlar beğenmiş, bana dediler ‘Gidelim.’ Ben sadece ‘Güzelmiş’ dedim ve evliliği onaylamış oldum.” (E11)

K3 kaçarak evlendiğini fakat evlenme kararının babası tarafından verildiğine değinmektedir. Kaçarak evlenen çocuk gelinler, evlenmeden önce pişman olsalar dahi bu kaçış, evlilikle sonuçlanmaktadır. Bunun nedeni, ailenin erkeklerinin kaçan kızlarının eve geri dönmesine izin vermemeleri ve kaçtıkları erkeklerle evlenmesini zorunlu kılmalarıdır.

“Benim hükmüm yoktu ki zaten hiç olmadı. Ben kaçtım ama kime kaçtığımı bilmiyorum. Babam beni buldu, geri de istemedi. Mecburdum, evlendim.” (K3)

“Çocukça bir karardı. Evcilik oynar gibi. Evet, o kararı ben verdim. Direkt kaçış. Cahil cesareti belki ama... Tabii beni neyin beklediğini bilmiyordum. Ben kaçtığımda abim gelip beni gördü. Abim de: ‘Seni geri alamam. Bu da bize yakışmaz.’ dedi. ‘Git nikâhını yap, mutlu ol kızım!’ dedi.” (K9)

Araştırmada görüşülen 24 kişiden sadece beşinde gönüllü evlilik biçimine rastlanılmıştır. Gönüllü evlilik gerçekleştirenlerin beşi erkek, biri ise kadındır.

“Lisede eşimle tanıştım, arkadaş oldum, sevdim. O lise sona gidiyordu. Hafta sonu dershaneye gidiyordu, biz de hafta sonları görüşüyorduk. Öle birbirimizi sevdik. 6-7 ay arkadaş kaldık. Sonra kaçtık.” (E1)

“Ben evlendim. Kızı gördüm. Ben kendim istedim.” (E2)

Gönüllü evlilik yapan iki katılımcı, evliliğin kendileri için gönüllü olduğuna, çocuk gelin olan eşlerinin ise evlilikle ilgili fikirlerinin alınmadığına dikkat çekmişlerdir.

“Vallahi bir gün kapıda gördüm. Dedim ki kendi kendime: ‘Ben bununla evlenecem!’ Anneme, babasına, annesine gidip dedim: ‘Âşık oldum.’ Annesigil beni çok severdi. Verdiler.” (E6)

E3 ise evlenmeye karar verme sürecini şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Evlenmeyi ben istedim. Eşimi ben gördüm. Akrabam değildi, iş için abisiyle çalıştığım zaman gördüm. Aracım vardı, onun vasıtasıyla evlerine gidiyordum. Ablası aracımdı. Ben dedim ki: ‘Kardeşini isterim.’ O da bana yardım etti.” (E3)

“Zaten gönlüm vardı. Yani ben karar verdim. Ailem de fikrimi sordu. Zaten görüşüyorduk. Kendimiz evlenme kararı aldık. Gelip isteyince ailem de verecekti ama kararımı sordular. Ben de ‘Olur’ dedim. Ailem zorlamadı. Akrabalık vardı arada, dayımın oğluydu. Ben istemesem de verirlerdi aslında.” (K6)

Sonuç ve Değerlendirme

Çocuk gelinler ve damatlar açısından erken evliliğin nedenlerini elen alan bu çalışmada sosyo-demografik ve sosyo-kültürel olmak üzere erken evliliklerin iki temel sebebi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlk olarak evliliğin sosyo-demografik nedenlerine bakıldığında cinsiyetler arası karşılaştırmalı verilere ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların evliliklerini 11 ile 17 yaşları arasında yaptıkları, cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise kadınların evlenme yaşının erkeklere oranla daha küçük olduğu görülmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında her iki cinsiyette de eğitim düzeyinin düşük olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında üniversite mezunu bulunmazken katılımcıların yarısından fazlasının okuma-yazma bilmediği veya okuma-yazma bildiği hâlde herhangi bir eğitim kurumunu bitirmediği anlaşılmaktadır.

Eğitim düzeyinin düşük olma nedenleri incelendiğinde geleneksel toplumlardaki beklentinin aksine hem kadınlarda hem de erkeklerde ekonomik olarak eve katkı sağlama amacı dikkat çekmektedir. Ancak, bunun yanı sıra eğitim düzeyinin düşük olma nedenleri farklılıklar göstermektedir. Kadınlar için evlenip el evine gidecek kızlarının okutulması, aileleri için gereksiz görülmekte; kadının bir an önce evlendirilmesi gerekmektedir. Bu düşünce, geleneksel toplumlardaki cinsiyet rolleriyle birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Buna göre geleneksel kadınlık rolü, evlenip ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenmektir. Kadınların ev işleri ve kardeşlerinin bakımında da annelerine yardımcı olmaları, eğitime devam edememelerinin başka bir nedenini oluşturmaktadır. Ayrıca kadının içinde yaşadığı toplum tarafından kınanma korkusu yaşaması da erken evliliğin nedenlerindedir. Erkek çocuk açısından bakıldığında da ‘evlenip adam olsun, evini yurdunu bilsin’ düşüncesi egemendir. Katılımcıların kendilerini kurban olarak nitelendirmeleri dikkat çekicidir. Katılımcıların aylık gelirleri 260 TL (yoksulluk maaşı) ile 3000 TL arasında değişmektedir. Bir kişinin ise geliri bulunmamakta, ona çocukları bakmaktadır. Buna göre 17 katılımcı açlık sınırının altında, 7 katılımcı ise yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Katılımcılar arasında gerçekleşen evliliklerde sekiz çeşit evliliğe rastlanılmıştır. Bu evlilik biçimleri; akraba evliliği, kuma evliliği, gönüllü evlilik, berdel, görücü usulü ve levirat evliliğidir. Gönüllü evliliğe katılımcılardan hiçbir kadında rastlanmayıp beş erkekte rastlanması, erkeklerin evlilik kararlarında kadınlara göre daha özgür olduklarını ortaya koymaktadır.

Toplam yirmi katılımcının ailelerinde de erken evlilik görülmektedir. Ailelerinin erken evlilik konusundaki olumsuz deneyimlerine rağmen çocuklarını erken evlenmeye teşvik ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. İki katılımcı dışındaki tüm katılımcılar, kendi çocuklarını da erken evlendirmişlerdir. Katılımcılar, ailelerinin yaşadığı olumsuz erken evlilik deneyiminin kendilerine ödenmesi gereken bir bedel olarak yansıtıldığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda erken evliliğin nesiller arası aktarılan kültürel bir miras olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Erken evliliğin nesillere aktarılmasındaki bir diğer etken ise ne katılımcıların ne de ailelerinin evlilik kararı alırken bu kararı çocuk evliliği olarak değerlendirmeleridir.

Katılımcıların kendi anlatılarından çıkarılan erken evliliğin sosyo-kültürel nedenlerine ilişkin temalar; huzur, tanıdık/akraba olma, aşk, namus ve sorumluluktur. Huzur ve aşk, gönüllü evliliklerde öne çıkan temalardandır. Tanıdık/akraba olma, evliliğin gerçekleşmesindeki amaçlardan birisinin akrabalar arası bağı güçlendirmek olduğu ve bu anlamda evliliğin sadece çiftler arasında değil, aileler arasında da gerçekleştiği şeklinde değerlendirilebilir. Aileler arası evliliğin bir diğer nedenini ise kültürel uyum oluşturmaktadır. Sorumluluğa ilişkin olarak erkek çocukları için evlilikle birlikte erkeğin durulacağı, büyüyeceği; namusa ilişkin olarak ise kız çocuklarının başının bağlanarak kontrol altına alınması ve kızın gözü açılmadan evlenmesi gerektiği görüşleri öne çıkmaktadır.

Son olarak katılımcıların evlilik kararlarında anne babalarının veya aile büyüklerinin etkili olduğu görülmektedir. Evlenecek bireylere kararları sorulsa bile kararı sorulan bu bireylerin erkek olduğu ve kadınların evlilik kararında söz sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2013). Kız Çocuklarının Okullaşma Engelleri ve Çözüm Önerileri (Şanlıurfa Örneği). *Ekev Akademi Dergisi*, (56), 325-344.
- Altuntaş, D. D. ve Şahin, D. M. (2011). *Diyanet İşleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Aral, N., ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 1-25.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik Mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler*. Uşak: Uluslararası Strateji Araştırmalar Merkezi.

- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı 1), 108-114.
- Boran, P., Gökçay, G., Devicioğlu, E., ve Eren, T. (2013). Çocuk Gelinler. *Marmara Medical Journal*, 26(2), 58-62.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S., ve Sarıyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi; Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bilig*, (73), 63-98.
- Cuff, E., Sharrock, W. W. ve Farncis, D. W. (2015). *Sosyolojide Perspektifler* (Ü. Tatlıcan Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Çakır, H. (2013). *Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Faktörler Bağlamında Erken Evlilikler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, D. (2009). Türkiye'de Çocuk Gelinler. *Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. Türkiye'de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.
- Duru, E. ve Arslan, G. (2014). Evlenmek Amacıyla Evden Kaçan Kız Ergenler; Bir Olgubilim Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(41), 36-48.
- Evlendirme Yönetmeliği*. (1985). İçişleri Bakanlığı. Ankara.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji* (H. Özel Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gül, S. K. ve Dinçer, İ. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddeti. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-102.
- Gürol, A. ve Dilli, C. (2007). Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri (Şırnak İli Örneği). *14. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi* içinde (ss. 237-269).
- Kara, B. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumun Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 59-62.
- Koç, P. D. (2013). Türkiye'de Evlilik. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması, Tespitler, Öneriler* içinde (ss. 112-167).
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Myers, J. ve Harvey, R. (2011). *Breaking Vows: Early and Forced Marriage and Girls' Education*. London: Plan.
- Oakley, A. (2015). *Sex, Gender and Society*. New York, USA: ASHGATE.
- Ortner, S. B. (1972). Is Female to Male as Nature to Culture?. *Journal Article*, 1(2), 5-31.
- Özdemir, A. G. (2011). Kültür Bağlamında Kent ve Mekansal Örgütlenme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 61-76.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Parsons, T. ve R. Bales (1955), *Family, Socialization and Interaction Process*. New York: Free Press.
- Tunç, A. İ. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 237-269.
- Turner, J. H., Beeghley, L. ve Powers, C. H. (2013). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu* (Ü. Tatlıcan Çev.). Bursa: Sentez Yayınları.
- UNICEF. (2003). 13 Mart 2017 tarihinde [www.unicef.org:https://www.unicef.org/turkey/dn/_ge29.html](https://www.unicef.org/turkey/dn/_ge29.html) adresinden erişildi.
- World Population Prospects: Main Results. (2011, Eylül). *Population Facts*, 1-4.
- 11 Mart 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> adresinden erişildi.
- 24 Nisan 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=21869> adresinden erişildi.